

Ольга Совгиря

докторка юридичних наук, професорка,
суддя Конституційного Суду України
(Київ, Україна)
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-2854-2886
olga_sovgiria@ukr.net

DOI: 10.33498/louu-2026-01-135

УДК 342.7:349.6

ПРАВО НА БЕЗПЕЧНЕ ДЛЯ ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я ДОВКІЛЛЯ: КОНТУРИ СУЧАСНОГО РОЗУМІННЯ У СВІТЛІ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

Анотація. Стаття присвячена аналізу конституційного права на безпечне для життя і здоров'я довкілля у світлі глобального екологічного конституціоналізму, зокрема, крізь призму практик зарубіжних конституційних судів.

Аналізуються різноманітні підходи до поняття та змісту права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, зокрема, запропоновані в науково-практичних коментарях до Конституції України. Висновується, що сучасне розуміння права на безпечне для життя і здоров'я довкілля не може зводитися виключно до відповідності антропогенної діяльності екологічним нормативам. У світлі глобального екологічного конституціоналізму варто враховувати два аспекти, що впливають на сучасне його розуміння: по-перше, існує термінологічна відмінність між стандартом безпечного і сприятливого довкілля; по-друге, власне екологічні нормативи можуть порушувати сутнісний зміст права на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

Досліджуючи проблематику сучасного розуміння права на безпечне для життя і здоров'я довкілля у світлі глобального екологічного конституціоналізму, варто враховувати не лише міжнародно-правове регулювання сфери захисту довкілля, а й практику міжнародних судових інстанцій (насамперед ЄСПЛ і Суду ЄС) і зарубіжних конституційних судів, передусім країн Європи. Їх узагальнення дає підстави виділити чотири ключові особливості права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, які є орієнтирами для конституційних судів під час розгляду ними екологічних справ: 1) його екстратериторіальний характер, 2) спрямованість забезпечення та захисту цього права не лише на теперішнє, а й на майбутні покоління, 3) тісний взаємозв'язок з іншими правами людини, а також 4) потребу в дотриманні принципу сталого розвитку для утвердження цього права.

Ключові слова: право на безпечне для життя і здоров'я довкілля; екологічний конституціоналізм; екологічні права; охорона довкілля; права майбутніх поколінь.

© Ольга Совгиря, 2026

У світі стрімкого технологічного прогресу, урбанізації та інтеграції цифрових інструментів у всі сфери життя проблематика якості довкілля зчаста відходить на другий план. Проте, поки ми захоплені успіхами віртуальної реальності, наш реальний Світ потерпає від екологічних катастроф і катаклізмів, зумовлених антропогенними чинниками. До того ж війна за Незалежність України вимушено сконцентрувала увагу на захисті таких консти-

туційних цінностей, як незалежність, суверенітет, територіальна цілісність та недоторканність нашої держави, хоча питання охорони довкілля, зокрема правовими засобами, не стає від цього менш значущим.

Так, ще в грудні 2022 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла Резолюцію "Захист навколишнього середовища у зв'язку зі збройними конфліктами"[1], в якій визнала, що екологічні наслідки збройних конфліктів можуть бути серйозними та мати потенціал для загострення глобальних екологічних проблем, таких як зміна клімату та втрата біорізноманіття. Також у цій Резолюції наголошено на важливості навколишнього середовища для засобів до існування, продовольчої та водної безпеки, збереження традицій та культур, здійснення прав людини. Саме тому негативні наслідки для довкілля, спричинені війною за Незалежність України, актуалізували не лише на національному, а й на глобальному рівні безліч питань, пов'язаних із забезпеченням і захистом екологічних прав людини.

Спроби осмислення права на безпечне для життя і здоров'я довкілля можна побачити в працях І. Алмаші, Г. Анісімової, В. Бредіхіної, К. Гайдука, Т. Грушкевич, І. Іванків, Г. Мойсея, М. Сливки, К. Солодан, Л. Хижньої, Ю. Шемшученка, О. Шульги. Проблематика екологічного конституціоналізму була предметом досліджень таких авторів, як О. Батанов, О. Закаль, А. Крусян, С. Муравйова, Г. Потапчук, О. Трагнюк, І. Шумак, І. Яковюк.

Проте погляд на конституційне право на безпечне для життя і здоров'я довкілля у світлі глобального екологічного конституціоналізму, зокрема крізь призму практик зарубіжних конституційних судів, ще не був у пильному фокусі українських правників, що власне й зумовлює МЕТУ ЦЬОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.

Загострення в другій половині XX ст. глобальних проблем, передусім екологічних, а також усвідомлення взаємозв'язку між станом навколишнього середовища та здоров'ям населення[2] призвело до так званої третьої хвилі розвитку прав і свобод людини та громадянина[3]. Як наслідок – класична класифікація прав людини на п'ять груп (громадянські, політичні, економічні, соціальні, культурні) була доповнена категорією екологічних прав і свобод[4], чільне місце серед яких посів концепт права людини на безпечне (сприятливе, здорове) довкілля.

[1] Protection of the environment in relation to armed conflicts: resolution A/RES/77/104, adopted by the General Assembly 07.12.2022 <https://digitallibrary.un.org/record/3998322?ln=en&v=pdf> (accessed 20.01.2026).

[2] К Солодан, Г Мойсей, 'Право на безпечне навколишнє природне середовище в практиці Європейського суду з прав людини' [2025] 89(2) Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право 307 https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.2.46.

[3] О Совгиря, Н Шукліна, *Конституційне право України. Повний курс: навчальний посібник* (Юрінком Інтер 2019) 131.

[4] *Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 4: Конституційне право* (Ю Барабаш (голова редкол) Право 2024) 394.

Поняття та зміст права на безпечне для життя і здоров'я довкілля. У Конституції України[5] визначено, що кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди *(ч. 1 ст. 50)*; кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення; така інформація ніким не може бути засекречена *(ч. 2 ст. 50)*. Як стверджує Т. Грушкевич, визнанням екологічних прав на конституційному рівні Україна зробила крок у напрямі створення правової держави, підтвердила намір її будувати, що також сприяло 'зміцненню авторитету держави, виходу її на міжнародну арену, входженню до європейського та світового правового простору'[6].

Конституційний Суд України у своїй практиці зовсім рідко апелює до права на безпечне для життя і здоров'я довкілля (ст. 50 Конституції України). Натепер вітчизняне конституційне судочинство йде переважно шляхом захисту цього права в соціальному контексті стосовно громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, тобто в аспекті ст. 16 Конституції України.

На відміну від офіційної конституційної доктрини, у вітчизняному науково-правовому полі намічено змістові контури права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, яке визнається одним із природних[7], фундаментальних і всеохопних прав людини[8], основним екологічним правом[9].

На думку В. Іванюшенко, право на безпечне для життя і здоров'я довкілля – це закріплена в Конституції України і гарантована державою сукупність історично зумовлених ступенем розвитку суспільства можливостей кожного вільно користуватися безпечним довкіллям, стан якого відповідає встановленим нормативам його якості, з метою задоволення своїх життєво важливих потреб та інтересів:

> В об'єктивному значенні право на безпечне для життя і здоров'я довкілля – це сукупність правових норм, які закріплюють, регламентують, охороняють відносини, пов'язані з використанням даного права. У суб'єктивному – це конкретна юридично забезпечена можливість людини користуватися безпечним довкіллям, яке відповідає вимогам екологічної безпеки, для задоволення своїх життєво важливих потреб та інтересів[10].

[5] Конституція України від 28 червня 1996 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 15.02.2026).

[6] Т Грушкевич, 'Правова природа конституційних екологічних прав' [2013] 4(48) Університетські наукові записки 302.

[7] Л Васильчук, 'Реалізація права на безпечне для життя і здоров'я довкілля в Україні' (автореф дис канд. юрид. наук, 2016) 8.

[8] *Екологічне право України. Академічний курс: підручник* (Ю Шемшученко (ред), Юридична думка 2005) 44.

[9] *Права людини та охорона довкілля: навч.-метод. посіб. для тренерів* (суддів-викладачів) (О Кравченко (ред), Манускрипт 2016) 269.

[10] В Іванюшенко, 'Право людини і громадянина на безпечне для життя і здоров'я довкілля: поняття та зміст' [2010] 6(1) Правничий вісник університету "Крок" 21.

Як вважає А. Савчин, право на безпечне довкілля є гарантованим конституційними нормами правом щодо гарантування мінімальних стандартів екологічної безпеки того середовища, яке оточує людину, і яке створює умови щодо можливості задоволення нею своїх потреб, які узгоджуються із людською гідністю[11]. В. Бредіхіна визначає право на безпечне навколишнє природне середовище як сукупність закріплених у законі та гарантованих державою юридичних можливостей громадян реалізовувати свої інтереси в екологічно безпечному природному оточенні[12]. Зі свого боку, О. Шульга стверджує, що це досліджуване право, незалежно від його точного формулювання, захищає елементи природного середовища, які забезпечують гідне життя, і передбачає збереження основних прав людини, таких як право на життя, чисту воду, їжу тощо[13].

У науково-практичних коментарях до Конституції України запропоновано осмислення права на безпечне для життя і здоров'я довкілля шляхом поелементного філологічного аналізу того, 1) що означає термін "довкілля", а також 2) яке довкілля є безпечним для життя і здоров'я людини[14].

Загалом учені сходяться на думці, що довкілля є складним поняттям, яке охоплює своїм змістом не лише об'єкти природного середовища, а й інші соціальні фактори (природно-антропогенні та атропогенні)[15], які 'визначають умови життєдіяльності людини і впливають на її фізичний та психічний стан'[16]. Окремі дослідники навіть пропонують охоплювати поняттям "довкілля" віртуальне середовище існування людини[17].

На відміну від Конституції України, яка не деталізує, що таке "довкілля", Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" оперує терміном "навколишнє природне середовище" у розумінні сукупності природних і природно-соціальних умов та процесів *(ч. 1 ст. 5)*[18]. Також, наприклад, у Фінансовій угоді між Україною та Європейським інвестиційним банком від 6 жовтня 2020 р. "навколишнє середовище" означає такі елементи, у тому обсязі, в якому вони впливають на здоров'я та соціальний добро-

[11] А Савчин, 'Конституційні засади реалізації права на безпечне довкілля в умовах війни та післявоєнної відбудови України' (дис доктора філософії, 081 "Право", 2024) 27.

[12] В Бредіхіна, 'Право громадян на безпечне навколишнє природне середовище' (автореф дис канд юрид наук, 2005) 14.

[13] О Шульга, 'Захист права на здорове довкілля у порядку адміністративного судочинства' (дис канд юрид наук, 2023) 58.

[14] *Конституція України. Науково-практичний коментар* (В Тацій (голова редкол), 2-ге вид., переробл. і допов., Право 2011) 381; *Конституція України. Науково-практичний коментар* (Р Стефанчук, О Петришин (ред), ВАІТЕ 2024) 242.

[15] Л Хижня, 'Адміністративна відповідальність за вчинення правопорушень у сфері захисту довкілля в Україні' (дис канд юрид наук, 2020) 147, 172.

[16] Іванюшенко (н 10) 18.

[17] К Гайдук, 'Зміст права на безпечне для життя та здоров'я довкілля: приватноправовий підхід' [2024] 84(1) Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право 239 https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.1.34.

[18] Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-XII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення 20.01.2026).

бут людини: a) фауна та флора; b) ґрунт, вода, повітря, клімат і ландшафт; c) культурна спадщина; та d) штучно створене середовище[19].

Отже, терміни "довкілля" та "навколишнє природне середовище", з урахуванням законодавчого регулювання, у науковій літературі зазвичай розглядають як синонімічні[20].

Звісно ж, ключовим для змістового наповнення права, передбаченого ст. 50 Конституції України, є визначення саме стану довкілля. У вітчизняній конституційно-правовій доктрині під безпечним у найзагальнішому значенні розуміють таке довкілля, що негативно не впливає на здоров'я людей. Водночас у коментарях до ст. 50 Основного Закону України послідовно простежується думка, що більш конкретизоване визначення поняття "безпечне для життя і здоров'я довкілля" пов'язане з критеріями безпечності, якими є встановлені в законодавчому порядку екологічні нормативи[21].

Так, ст. 33 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" визначено, що екологічні нормативи встановлюють гранично допустимі викиди та скиди у навколишнє природне середовище забруднюючих хімічних речовин, рівні допустимого шкідливого впливу на нього фізичних та біологічних факторів (ч. 1); законодавством України можуть встановлюватися нормативи використання природних ресурсів (ліміти на природокористування[22]) та інші екологічні нормативи (ч. 2).

Уважається, що відповідність довкілля цим нормативам свідчить про безпечну, а невідповідність – про небезпечну якість довкілля для життя і здоров'я людини. Звідси висновується, що право громадянина на безпечне для життя і здоров'я довкілля – це, по суті, його право вимагати від відповідних суб'єктів додержання встановлених еколого-правових нормативів[23].

Наявність екологічних нормативів є важливою для підтримання екологічної рівноваги та забезпечення екологічної безпеки в державі. Водночас у світлі глобального екологічного конституціоналізму варто враховувати два аспекти, що впливають на сучасне розуміння права на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

По-перше, існує термінологічна відмінність між стандартом безпечного і сприятливого довкілля: 'Поняття "безпечне" стосовно довкілля може означати такий його стан, в якому можна забезпечити умови для гідного життя і здоров'я людини. Основним критерієм такого стану є відсутність небезпеки для життя і здоров'я людини, відповідно, основними критеріями такого

[19] Фінансова угода (Проект "Енергоефективність громадських будівель в Україні") між Україною та Європейським інвестиційним банком від 6 жовтня 2020 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/971_004-20#Text> (дата звернення 20.01.2026).

[20] К Рябець, *Екологічне право України: навчальний посібник* (Центр учбової літератури 2009) 27.

[21] *Конституція України. Науково-практичний коментар* (Тацій (голова редкол)) (н 14) 382; Конституція України. Науково-практичний коментар (Стефанчук, Петришин (ред)) (н 14) 242.

[22] *Правова доктрина України: у 5 т. Т. 4: Доктринальні проблеми екологічного, аграрного та господарського права* (Ю Шемшученко (ред), Право 2013) 142.

[23] *Конституція України. Науково-практичний коментар (Тацій (голова редкол)) (н 14) 382; Конституція України. Науково-практичний коментар* (Стефанчук, Петришин (ред)) (н 14) 242.

середовища є встановлені в законодавстві вимоги та нормативи екологічної безпеки'[24].

Згідно з ч. 1 ст. 50 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" екологічна безпека – це такий стан навколишнього природного середовища, за якого забезпечується запобігання погіршенню екологічної обстановки та виникненню небезпеки для здоров'я людей.

Тобто ознака "безпечність" забезпечує саме існування людини як соціально-біологічної істоти[25] та вказує на ту граничну межу, за якою настають негативні наслідки. Зі свого боку, "сприятливість" – це еталон нормативів екологічної стабільності[26], який може бути пов'язаний зі створенням таких умов функціонування довкілля, яке не лише не шкодить здоров'ю людини, а, навпаки, сприяє його зміцненню[27].

По-друге, власне екологічні нормативи можуть не узгоджуватися з Основним Законом, зокрема в разі, якщо вони порушують сутнісний зміст права на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

Так, 24 березня 2021 р. Федеральний конституційний суд Німеччини (далі – ФКСН) ухвалив славнозвісне рішення у справі про зміну клімату. Прикметним воно є у зв'язку з тим, що предметом конституційного контролю були саме екологічні нормативи викидів вуглекислого газу. ФКСН постановив, що в законодавчо встановленому обсязі до 2030 р. такі нормативи 1) можуть призвести до суттєвого навантаження на скорочення викидів CO_2 у пізніші періоди, що має ефект попереднього втручання в конституційно захищену свободу заявників, а також 2) не відповідають вимозі досягнення кліматичної нейтральності шляхом розподілу скорочення викидів CO_2 з часом у перспективному ключі, який поважає основні права. Зрештою, ФКСН визнав закон про зміну клімату неконституційним, оскільки йому бракувало достатньо конкретних положень щодо встановлення мінімальних цілей на період після 2031 р. У 2021 р. законодавець відреагував на рішення ФКСН, встановивши фіксовані загальні цілі скорочення викидів на період з 2031 по 2040 р.[28]

Аналогічним чином 29 серпня 2024 р. Конституційний суд Республіки Корея постановив, що Рамковий закон про вуглецеву нейтральність не визначає кількісно цілі щодо скорочення викидів парникових газів на 2031–2049 рр., тим самим порушуючи екологічні права заявників. Для досягнення довгострокової мети вуглецевої нейтральності до 2050 р. необхідно встановити кількісні критерії, які можуть забезпечити поступовий і стійкий шлях скорочення викидів з 2031 по 2049 р. Незважаючи на це, у положенні, визнаному неконституційним, не було представлено жодних таких кількісних

[24] Іванюшенко (н 10) 19.
[25] *Правова азбука для населення: довідник* (В Олуйко (ред), АВІСТ 2008) 27.
[26] Іванюшенко (н 10) 19.
[27] Савчин (н 11) 23.
[28] Germany <https://www.venice.coe.int/files/WCCJpreservation/GER-E.htm> (accessed 20.01.2026).

pravoua.com.ua

критеріїв, а натомість уряду делегувалися повноваження встановлювати цільові показники скорочення кожні п'ять років. На думку Суду, це положення не відповідає мінімальним захисним заходам, потрібним для подолання серйозності кліматичної кризи. Суд наголосив, що середньострокові та довгострокові цілі скорочення викидів парникових газів, а також відповідний шлях скорочення є політичними рішеннями, які мають значний вплив на всі верстви суспільства. Тож встановлення чітких критеріїв законодавством є надзвичайно важливим. Суд дійшов висновку, що, враховуючи права майбутніх поколінь, які не можуть безпосередньо брати участь у демократичних процесах прийняття рішень, делегування законодавчим органом таких питань виключно на розсуд виконавчої влади, без установлення конкретних критеріїв, є порушенням принципу законодавчого резервування[29].

Отже, для судів системи судоустрою встановлені державою екологічні нормативи є єдиними реально визначеними критеріями якості навколишнього природного середовища, на підставі яких здійснюється висновок щодо безпеки довкілля[30]. Проте для органів конституційної юрисдикції ці формальні показники й самі можуть бути предметом контролю, а тому право на безпечне для життя і здоров'я довкілля посутньо не можна зводити виключно до відповідності або невідповідності встановленим державою екологічним нормативам.

Екологічний конституціоналізм як новітнє правове явище. Екологічні проблеми, що свого часу призвели до конституціоналізації екологічних прав по всьому світові, у XXI ст. лише поглибилися. Як відповідь на негативні наслідки людської діяльності для довкілля у світі з'явилася концепція екологічного конституціоналізму, а також популяризується ідея так званого екологічного верховенства права.

Екологічний конституціоналізм є порівняно новим правовим явищем, яке знаходиться на стику конституційного права, міжнародного права, права прав людини та екологічного права й відображає визнання того факту, що навколишнє середовище є належним предметом захисту в конституційних текстах і в судах у всьому світі[31]. Як запевняє Г. Потапчук, роль екологічного конституціоналізму, за всього його значення для національного правопорядку та державності, зазвичай виходить за межі національної держави, бо фактично та об'єктивно має глобально-універсальний характер[32].

О. Батанов висновує, що інвайронменталізація (екологізація) конституційного права передбачає необхідність оновлення конституційної доктрини та практики конституціоналізму в напрямі збереження довкілля, запровадження розвитку екологічних енергетичних ресурсів, розширення каталогу

[29] Korea, Republic <https://www.venice.coe.int/files/WCCJpreservation/KOR-E.htm> (accessed 20.01.2026).
[30] *Екологічне право України: підручник* (А Гетьман, М Шульга (ред), Право 2009) 63.
[31] Г Потапчук, 'Екологічний конституціоналізм: до питання про методологію пізнання (розуміння, визначення та дослідження)' [2022] 4(48) Публічне право 40 DOI: 10.32782/2306-9082/2022-48-3.
[32] Потапчук (н 31) 44–45.

прав людини [право на питну воду, право на сонячне світло (інсоляцію), на безпечні харчові продукти тощо][33].

Екологічний конституціоналізм є результатом транснаціонального діалогу – прибічники цієї ідеї вивчають конституційну теорію і практику різних країн, їхню адаптацію до національних особливостей, а також те, як вищі судові органи інтерпретують і застосовують екологічні положення основних законів[34]. Завдяки такому транснаціональному діалогу в екологічному конституціоналізмі набувають відображення інноваційні конституційні механізми забезпечення екологічних прав і досягнення стійкого розвитку[35].

Так, досліджуючи проблематику сучасного розуміння права на безпечне для життя і здоров'я довкілля у світлі глобального екологічного ("зеленого") конституціоналізму, варто враховувати не лише міжнародно-правове регулювання сфери захисту довкілля, а й практику міжнародних судових інстанцій (насамперед ЄСПЛ і Суду ЄС) і зарубіжних конституційних судів, передусім країн Європи. Компаративний аналіз дає змогу простежити тенденції та відібрати найкращий досвід у сфері забезпечення та захисту права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, що, за твердженням відомого філософа права Р. Циппеліуса, може надати імпульсу й аргументи для вирішення власних проблем[36].

Якщо узагальнити міжнародно-правові підходи до закріплення права на здорове (безпечне) довкілля, а також провідний іноземний досвід конституційного судочинства у цій царині, то можна виділити чотири ключові особливості права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, які є орієнтирами для конституційних судів під час розгляду ними екологічних справ.

1. Право на безпечне для життя і здоров'я довкілля має екстратериторіальний характер. Як переконує І. Іванків, права третього покоління не можуть бути гарантовані в межах кордонів однієї держави, а тому завжди стосуються необмеженого кола осіб: 'Саме тому визнання їхньої екстратериторіальності є необхідним'[37]. У зв'язку з цим у науковій літературі дедалі частіше ставиться питання про те, що відповідальність за дотримання й забезпечення права на безпечне для життя і здоров'я довкілля несе вся міжнародна спільнота – недарма це право відносять до "прав людства", які ще називають правами солідарності[38], адже вони є 'колективними і можуть реалізовуватися спільно'[39]. Відповідно, в розрізі глобалізаційних процесів,

[33] О Батанов, 'Конституціоналізм в умовах екологічних викликів сучасності та роль конституційного права у забезпеченні екологічної безпеки' [2025] 3(1) Аналітично-порівняльне правознавство 86 https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.1.11.

[34] С Муравйова, 'Забезпечення національних інтересів України в сфері екологічної безпеки' (дис доктора філософії, 081 "Право", 2024) 76.

[35] Потапчук (н 31) 40.

[36] Р Циппеліус, *Філософія права* (Є Причепій (пер. з нім.), Тандем 2000) 155.

[37] І Іванків, *Права людства* (Ваіте 2020) 42.

[38] *Конституційне право: підручник* (М Козюбра (ред), К.І.С. 2024) 147.

[39] *Конституційне право України: підручник* (В Колісник, Ю Барабаш (ред), Право 2008) 108.

pravoua.com.ua

подолання екологічних проблем зумовлює потребу в консолідації сил та обміну досвідом усіх держав світу[40].

В аспекті екстратериторіального характеру права на безпечне для життя і здоров'я довкілля маємо враховувати такі дві обставини.

По-перше, воєнні дії є фактором, що вкрай негативно впливає на екологічну ситуацію не лише на території ведення бойових дій, а й далеко поза її межами. Як справедливо підкреслює А. Крусян, шкода від воєнних дій агресора на нашій території 'не враховує масштабів шкоди довкіллю, яка в довгостроковій перспективі може виявитися набагато масштабнішою, ніж шкода, спричинена матеріальним об'єктам, оскільки вона ставить під загрозу саме фізичне існування людства'[41].

По-друге, охорона довкілля є тією сферою, в якій процес європеїзації досяг найбільшого поступу[42]. Уже сьогодні окремі з екологічних нормативів у нашій країні розробляються та затверджуються на основі актів законодавства Європейського Союзу[43], що демонструє адаптацію вітчизняного законодавства до європейських стандартів.

Про потребу у скоординованих діях держав свідчить, наприклад, Європейський зелений курс, що є стратегічною ініціативою Європейського Союзу, спрямованою на досягнення кліматичної нейтральності до 2050 р. та забезпечення збалансованого розвитку через реформування підходів до охорони довкілля та управління природними ресурсами[44]. Зі свого боку, великого значення для європейських національних правових систем набула прецедентна практика ЄСПЛ, яка є важливим внеском у те, що називають "екологізацією" міжнародного права прав людини[45], та сприяє універсалізації розуміння права на здорове (безпечне) довкілля.

І. Яковюк і О. Трагнюк слушно зазначають: 'Післявоєнне відновлення України, що має реалізовуватися за трьома основними напрямами: відновлення довкілля, впровадження євроінтеграційних реформ та реалізація політики щодо зміни клімату, має відбуватись на засадах Європейського зеленого курсу та з використанням передових екологічних інструментів'[46]. Зі свого боку, як запевняє О. Шомпол, реалізація міжнародних норм на національному рівні дасть змогу не лише досягти еколо-

[40] Шульга (н 13) 90.

[41] А Крусян, 'Тенденції сучасного українського конституціоналізму в умовах глобалізації' [2023] 14 Альманах права. Трансформація законодавства України в сучасних умовах 129.

[42] Е Шмідт-Ассманн, *Загальне адміністративне право як ідея врегулювання: основні засади та завдання систематики адміністративного права* (пер. з нім., 2-ге вид., перероблене та доповнене, К.І.С., 2009) 130.

[43] Про охорону навколишнього природного середовища (н 18).

[44] *Наукова концепція розвитку законодавства України: обґрунтування та прогнозування напрямів правотворчої діяльності* (Р Стефанчук, Н Кузнєцова (ред), Юрінком Інтер 2025) 582.

[45] С Баран, 'Захист довкілля через призму практики ЄСПЛ' (Львів 2022) <https://epl.org.ua/wp-content/uploads/2023/01/Zahyst_dovkillya_cherez_pryzmu_praktyky_YESPL.pdf> (дата звернення 20.01.2026) 5.

[46] І Яковюк, О Трагнюк, 'Конституційно-правові основи політики екологічної безпеки' [2023] 6 Юридичний науковий електронний журнал 275.

гічної безпеки на національному рівні, а й забезпечити її в транскордонному контексті[47].

Отже, в аспекті екстратериторіального характеру права на безпечне для життя і здоров'я довкілля варто враховувати, зокрема, що: 1) шкода довкіллю не обмежується кордонами однієї держави; 2) дії (бездіяльність) держави чи суб'єктів на її території можуть порушувати право на безпечне для життя і здоров'я довкілля за межами її кордону; 3) обов'язки держави у сфері охорони довкілля виходять за межі її території. Саме тому відповіді на екологічні виклики та загрози часто потребують скоординованих правових дій держав.

2. Забезпечення та захист права на безпечне для життя і здоров'я довкілля спрямовані не лише на теперішнє, а й на майбутні покоління. Відповідне положення задеклароване в преамбулі Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища", а також у низці міжнародно-правових документів. Так, у Декларації Конференції ООН щодо питань довкілля (Стокгольмська декларація) 1972 р. зафіксовано, що людина має право на сприятливі умови життя в навколишньому середовищі, якість якого дає змогу вести гідне та процвітаюче життя, та несе відповідальність за охорону і покращення навколишнього середовища на благо нинішнього та майбутніх поколінь[48]. Також Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку 1992 р. передбачила, що право на розвиток має бути реалізоване так, щоб задовольнити потреби в розвитку і охороні довкілля теперішнього та майбутніх поколінь[49].

І. Яковюк і О. Трагнюк уважають, що сучасні конституції мають ґрунтуватися на фундаментальному екологічному зобов'язанні перед нинішніми та майбутніми поколіннями людей і в такий спосіб захищати основні цінності суспільства від політичних коливань урядів, які мають звичку надавати пріоритет короткостроковим економічним або політичним вигодам над довгостроковою екологічною та економічною стійкістю:

> Конституції покликані оформити створення стабільного політичного суб'єкта, який повинен бути здатний протистояти різного роду загрозам і викликам протягом тривалого часу. Це відображає визнання того факту, що безпечне для життя і здоров'я довкілля є належним предметом захисту на конституційно-правовому рівні, а також у судовому порядку. Щоправда, цей конституційний імператив відображено у небагатьох чинних конституціях[50].

[47] О Шомпол, 'Конституційне право громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля та його забезпечення у процесі реалізації міжнародно-правових зобов'язань України', *Актуальні проблеми конституційного права та державотворення: зб. наук. пр., присвяч. 70-ій річниці з дня народж. першого голови Конституц. Суду України Л. П. Юзькова. Ч. 2* (В Олуйко (ред), Хмельниц. ун-т упр. та права. 2008) 208.

[48] Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm, June 1972 <http://www.un-documents.net/unchedec.htm> (accessed 20.01.2026).

[49] Rio Declaration on Environment and Development, 14 June 1992 <http://www.un-documents.net/rio-dec.htm> (accessed 20.01.2026).

[50] Яковюк, Трагнюк (н 46) 273.

pravoua.com.ua

Зокрема, згадки про інтереси майбутніх поколінь у контексті охорони довкілля містяться в конституційних текстах Бельгії, Марокко, Німеччини, Норвегії, Польщі.

Отже, відповідальність теперішніх поколінь перед прийдешніми, а також усвідомлення ролі кожного покоління у системі розвитку можна сміливо вважати одним із основних досягнень представників світового екологічного руху[51]. На думку А. Гетьмана, збереження довкілля для нинішнього і прийдешніх поколінь у сучасній теорії права й конституційній практиці вважається спільним обов'язком держави, громадянського суспільства й кожної окремої людини, і 'такий підхід можна розглядати як міжнародно-правовий екологічний імператив, сприйнятий майже всіма державами світу'[52].

Наприклад, у своїх рішеннях Конституційний суд Італії неодноразово згадував концепцію справедливості між поколіннями у справах щодо охорони довкілля, яка тлумачиться також з посиланням на розумне управління бюджетом і потенційне посягання на право приватної власності[53]. Конституційний суд Республіки Корея у рішенні від 29 серпня 2024 р. визнав, що кліматичне законодавство, яке не передбачає обов'язкові кількісні критерії скорочення викидів парникових газів до 2050 р., порушує права майбутніх поколінь[54].

Зі свого боку, Конституційний суд Латвійської Республіки у своїй практиці розвинув позицію, згідно з якою право людини жити в сприятливому середовищі слід розглядати не лише як право конкретних людей у певний період часу, а й у ширшому контексті, враховуючи сталий розвиток та майбутні покоління *(рішення від 24 вересня 2008 р. та від 11 квітня 2024 р.)*[55].

3. Право на безпечне для життя і здоров'я довкілля тісно взаємозв'язане з іншими правами людини, є основою для їх належної реалізації. Право на безпечне для життя і здоров'я довкілля має велике значення серед природних прав людини, адже без його належної реалізації неможливо забезпечити гідне існування людини[56], для якого потрібні чисті вода, земля та повітря[57].

Спеціальний доповідач з питання про правозахисні зобов'язання, що стосуються користування безпечним, чистим, здоровим і стійким навколишнім середовищем у своїй доповіді 2018 р. зазначив, що права людини та охорона довкілля є взаємозалежними:

> Безпечне, чисте, здорове та стійке навколишнє середовище є необхідною умовою для повноцінного здійснення прав людини, включаючи право на життя, найвищий досяжний рівень фізичного та психічного здоров'я, достатній життєвий рівень, достатнє харчування, безпечну питну воду та санітарію, житло, участь у культурному житті

[51] *Правова доктрина України* (н 22) 132.
[52] А Гетьман, *Доктрина екологічного права та законодавства України* (Обереіг 2019) 114.
[53] Italy <https://www.venice.coe.int/files/WCCJpreservation/ITA-E.htm> (accessed 20.01.2026).
[54] Korea, Republic (н 29).
[55] Latvia <https://www.venice.coe.int/files/WCCJpreservation/LAT-E.htm> (accessed 20.01.2026).
[56] Васильчук (н 7) 10.
[57] Іванків (н 37) 74.

та розвиток, а також саме право на здорове довкілля, яке визнається в регіональних угодах та більшості національних конституцій[58].

І. Іванків слушно зауважує, що право на здорове навколишнє середовище варто розглядати як своєрідний "парасольковий концепт", що захищає інші права людини, а також є підґрунтям для їх повної реалізації[59].

4. Для утвердження права на безпечне для життя і здоров'я довкілля держава має дотримуватися принципу сталого розвитку. Українські вчені пояснюють, що принцип сталого розвитку (sustainable development) передбачає низку стандартів управління для гарантування екологічної безпеки й охорони довкілля в сучасних умовах, коли економічний розвиток спричинив екологічні загрози[60].

Концепція сталого розвитку зумовлює так звану екологізацію національного законодавства, яка передбачає 'системне врахування екологічних вимог у процесі проєктування норм різної галузевої приналежності, <…> найважливішим результатом чого є екологізація усіх сфер суспільного життя, що має на меті охорону, відновлення і збереження довкілля на засадах сталого розвитку в інтересах сучасного і майбутніх поколінь'[61]. Іншими словами, сталий розвиток – це такий розвиток суспільства, який задовольняє потреби теперішнього покоління й при цьому не ставить під загрозу здатність наступних поколінь задовольняти власні потреби[62].

На Конференції ООН з проблем навколишнього середовища і розвитку, яка відбулася в червні 1992 р. у Ріо-де-Жанейро, серед прийнятих документів варто згадати про "Порядок денний на XXI століття"[63], як глобальний план дій держав:

> У ньому закладено понад 40 принципів та рекомендацій, що випливають із концепції сталого розвитку, зокрема, й у сфері охорони довкілля:
> – обов'язковість проведення екологічної експертизи як умови реалізації проєкту;
> – надання фінансової допомоги на вирішення екологічних проблем та забезпечення бідних;
> – нанесення екологічної інформації на товарні етикетки та інформування населення про вплив продуктів на здоров'я людини і на довкілля;
> – стимулювання виробництва екологічно безпечних продуктів;
> – визнання землі та природних ресурсів як валового національного багатства;
> – прийняття заходів зі збереження біологічного різноманіття;
> – протидія глобальному потеплінню;
> – експертиза усіх хімічних речовин з точки зору їх загрози здоров'ю людини;

[58] *Міжнародний захист права людини на здоров'я та безпечне довкілля* (М Медведєва (ред), Вініченко 2023) 75.
[59] Іванків (н 37) 73.
[60] *Конституційне право: підручник* (н 38) 425.
[61] *Наукова концепція розвитку законодавства України* (н 44) 588.
[62] А Головко, 'Теоретико-правові засади природоохоронної діяльності' (дис доктора філософії, 081 "Право", 2021) 186; *Права людини та охорона довкілля* (н 9) 330–331.
[63] Agenda 21. United Nations Conference on Environment & Development. Rio de Janerio, Brazil, 3 to 14 June 1992 <https://sdgs.un.org/sites/default/files/publications/Agenda21.pdf> (accessed 20.01.2026).

pravoua.com.ua

– заміна пестицидів біологічними засобами захисту рослин;
– забезпечення прав людини на інформацію про стан довкілля та ін.[64]

На нашу думку, сталий розвиток має охоплювати так званий принцип профілактичного захисту, який полягає в тому, щоб 'шляхом ужиття належних заходів, особливо прогнозного планування й обмеження викидів шкідливих речовин відповідно до рівня техніки, <…> спрямовувати зусилля на те, щоб по можливості виключити заподіяння шкоди довкіллю, якої можна уникнути або якої не можна передбачити стосовно її довгострокових наслідків'[65]. Недарма в Угоді про асоціацію 2014 р. визначено, що екологічна політика сторін має ґрунтуватися, зокрема, на принципі, який вимагає застосування превентивних заходів (ч. 4 ст. 292)[66].

Отже, для досягнення сталого розвитку захист довкілля повинен становити невід'ємну складову процесу державного розвитку. Тобто необхідно турбуватися про збереження довкілля у процесі планування економічного зростання. Це потребує від держави не лише утримуватися від дій, які можуть призвести до порушення права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, а й покладає позитивні зобов'язання щодо розробки та впровадження політики сталого розвитку.

Серед екологічно "дбайливих" країн учені однозначно називають Німеччину, якій вдалося не лише створити "одне з найуспішніших працюючих законодавств у сфері охорони довкілля'[67], а й розвинути відповідну конституційну практику. Так, у вже згаданому рішенні у справі про зміну клімату від 24 березня 2021 р. ФКСН фактично акумулював усі окреслені сучасні контури права на здорове (безпечне) довкілля та звернув увагу, *inter alia*, на два важливі аспекти: по-перше, не можна перекладати непропорційний тягар на майбутні покоління, що є міжчасовою гарантією свободи; по-друге, держава зобов'язана брати участь у боротьбі зі зміною клімату на глобальному рівні та не може ухилятися від своєї відповідальності, вказуючи на викиди парникових газів у інших державах[68].

Конституційний суд Латвійської Республіки також розглядає виклики, що виникають унаслідок зміни клімату, як невід'ємну складову порядку денного сталого розвитку. Зокрема, Суд зазначив, що можливості нинішнього та майбутніх поколінь жити в сприятливому середовищі багато в чому залежать від готовності держав впроваджувати сталий розвиток, захищаючи кліматичну систему Землі, прогнозуючи та запобігаючи або нейтралізуючи

[64] Див.: М Сливка, 'Взаємодія суб'єктів охорони навколишнього природного середовища (адміністративно-правовий аспект)' (дис канд юрид наук, 2018) 36.
[65] Шмідт-Ассманн (н 42) 134.
[66] Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угода від 27 червня 2014 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text> (дата звернення 20.01.2026).
[67] Т Іванова, 'Сутність екологічної функції держави в умовах глобальних викликів сучасності' [2013] 3 Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління 61.
[68] Germany (n 28).

причини зміни клімату та зменшуючи його негативний вплив. Конституційне право жити в сприятливому середовищі, що тлумачиться у сукупності із міжнародними зобов'язаннями Латвії, накладає на державу обов'язок сприяти процесам, пов'язаним із запобіганням глобальній зміні клімату. Ратифікувавши Рамкову конвенцію ООН про зміну клімату та Кіотський протокол до неї, Латвія долучилася до спільних зусиль країн світу щодо досягнення стабілізації концентрації парникових газів у атмосфері на рівні, який би запобіг небезпечному антропогенному втручанню в кліматичну систему *(рішення від 24 лютого 2011 р.)*. У пізнішій справі Конституційний суд Латвійської Республіки уточнив, що принцип сталого розвитку та основоположне право людини жити в сприятливому середовищі утворюють єдину систему екологічного конституціоналізму *(рішення від 27 жовтня 2022 р.)*[69].

Висновки. Сучасне розуміння права на безпечне для життя і здоров'я довкілля не може зводитися виключно до відповідності антропогенної діяльності екологічним нормативам. У світлі глобального екологічного конституціоналізму практика забезпечення та захисту екологічних прав у конституційному судочинстві має позитивну динаміку по всьому світові. Компаративний аналіз підтверджує, що сучасне розуміння права на безпечне для життя і здоров'я довкілля має враховувати 1) його екстратериторіальний характер, 2) спрямованість забезпечення та захисту цього права не лише на теперішнє, а й на майбутні покоління, 3) тісний взаємозв'язок з іншими правами людини, а також 4) потребу в дотриманні принципу сталого розвитку для утвердження цього права. Загалом урахування зарубіжного досвіду національним органом конституційної юрисдикції може надати імпульс для досягнення екологічної справедливості в період післявоєнної відбудови та розвитку України, причому не лише між різними державами, а й також між нинішнім і майбутніми поколіннями.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Hetman A, *Doktryna ekolohichnoho prava ta zakonodavstva Ukrainy* (Oberih 2019) (in Ukrainian).
2. Ivankiv I, *Prava liudstva* (Vaite 2020) (in Ukrainian).
3. Riabets K, *Ekolohichne pravo Ukrainy: navchalnyi posibnyk* (Tsentr uchbovoi literatury 2009) (in Ukrainian).
4. Sovgyria O, Shuklina N, *Konstytutsiine pravo Ukrainy. Povnyi kurs: navchalnyi posibnyk* (Iurinkom Inter 2019) (in Ukrainian).

Edited and translated books

5. *Ekolohichne pravo Ukrainy. Akademichnyi kurs: pidruchnyk* (Iu Shemshuchenko (red), Yurydychna dumka 2005) (in Ukrainian).

[69] Latvia (n 55).

pravoua.com.ua

6. *Ekolohichne pravo Ukrainy: pidruchnyk* (A Hetman, M Shulha (red), Pravo 2009) (in Ukrainian).
7. *Konstytutsiia Ukrainy. Naukovo-praktychnyi komentar* (R Stefanchuk, O Petryshyn (red), VAITE 2024) (in Ukrainian).
8. *Konstytutsiia Ukrainy. Naukovo-praktychnyi komentar* (V Tatsii (holova redkol), 2-he vyd., pererobl. i dopov., Pravo 2011) (in Ukrainian).
9. *Konstytutsiine pravo Ukrainy: pidruchnyk* (V Kolisnyk, Yu Barabash (red), Pravo 2008) (in Ukrainian).
10. *Konstytutsiine pravo: pidruchnyk* (M Koziubra (red), K.I.S. 2024) (in Ukrainian).
11. *Mizhnarodnyi zakhyst prava liudyny na zdorov'ia ta bezpechne dovkillia* (M Medvedieva (red), Vinichenko 2023) (in Ukrainian).
12. *Naukova kontseptsiia rozvytku zakonodavstva Ukrainy: obgruntuvannia ta prohnozuvannia napriamiv pravotvorchoi diialnosti* (R Stefanchuk, N Kuznietsova (red), Yurinkom Inter 2025) (in Ukrainian).
13. *Prava liudyny ta okhorona dovkillia: navch.-metod. posib. dlia treneriv* (suddiv-vykladachiv) (O Kravchenko (red), Manuskrypt 2016) (in Ukrainian).
14. *Pravova azbuka dlia naselennia: dovidnyk* (V Oluiko (red), AVIST 2008) (in Ukrainian).
15. *Pravova doktryna Ukrainy: u 5 t. T. 4: Doktrynalni problemy ekolohichnoho, ahrarnoho ta hospodarskoho prava* (Iu Shemshuchenko (red), Pravo 2013) (in Ukrainian).
16. Shmidt-Assmann E, *Zahalne administratyvne pravo yak ideia vrehuliuvannia: osnovni zasady ta zavdannia systematyky administratyvnoho prava* (per. z nim., 2-he vyd., pereroblene ta dopovnene, K.I.S., 2009) (in Ukrainian).
17. Shompol O, 'Konstytutsiine pravo hromadian na bezpechne dlia zhyttia i zdorov'ia dovkillia ta yoho zabezpechennia u protsesi realizatsii mizhnarodno-pravovykh zobov'iazan Ukrainy', *Aktualni problemy konstytutsiinoho prava ta derzhavotvorennia: zb. nauk. pr., prysviach. 70-ii richnytsi z dnia narodzh. pershoho holovy Konstytuts. Sudu Ukrainy L.P.Yuzkova. Ch. 2* (V Oluiko (red), Khmelnyts. un-t upr. ta prava. 2008) (in Ukrainian).
18. Tsyppelius R, *Filosofiia prava* (Ie Prychepii (per. z nim.), Tandem 2000) (in Ukrainian).

Encyclopedias

19. *Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia: u 20 t. T. 4: Konstytutsiine pravo* (Iu Barabash (holova redkol) Pravo 2024) (in Ukrainian).

Journal articles

20. Batanov O, 'Konstytutsionalizm v umovakh ekolohichnykh vyklykiv suchasnosti ta rol konstytutsiinoho prava u zabezpechenni ekolohichnoi bezpeky' [2025] 3(1) Analitychno-porivnialne pravoznavstvo 86 https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.1.11 (in Ukrainian).
21. Haiduk K, 'Zmist prava na bezpechne dlia zhyttia ta zdorov'ia dovkillia: pryvatnopravovyi pidkhid' [2024] 84(1) Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia: Pravo 239 https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.1.34 (in Ukrainian).
22. Hrushkevych T, 'Pravova pryroda konstytutsiinykh ekolohichnykh prav' [2013] 4(48) Universytetski naukovi zapysky 302 (in Ukrainian).
23. Ivaniushenko V, 'Pravo liudyny i hromadianyna na bezpechne dlia zhyttia i zdorov'ia dovkillia: poniattia ta zmist' [2010] 6(1) Pravnychyi visnyk universytetu "Krok" 21 (in Ukrainian).
24. Ivanova T, 'Sutnist ekolohichnoi funktsii derzhavy v umovakh hlobalnykh vyklykiv suchasnosti' [2013] 3 Naukovyi visnyk Akademii munitsypalnoho upravlinnia. Seriia: Upravlinnia 61 (in Ukrainian).
25. Krusian A, 'Tendentsii suchasnoho ukrainskoho konstytutsionalizmu v umovakh hlobalizatsii' [2023] 14 Almanakh prava. Transformatsiia zakonodavstva Ukrainy v suchasnykh umovakh 129 (in Ukrainian).

26. Potapchuk H, 'Ekolohichnyi konstytutsionalizm: do pytannia pro metodolohiiu piznannia (rozuminnia, vyznachennia ta doslidzhennia)' [2022] 4(48) Publichne pravo 40 DOI: 10.32782/2306-9082/2022-48-3 (in Ukrainian).
27. Solodan K, Moisei H, 'Pravo na bezpechne navkolyshnie pryrodne seredovyshche v praktytsi Yevropeiskoho sudu z prav liudyny' [2025] 89(2) Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Seriia: Pravo 307 https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.2.46 (in Ukrainian).
28. Yakoviuk I, Trahniuk O, 'Konstytutsiino-pravovi osnovy polityky ekolohichnoi bezpeky' [2023] 6 Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal 275 (in Ukrainian).

Theses

29. Bredikhina V, 'Pravo hromadian na bezpechne navkolyshnie pryrodne seredovyshche' (avtoref dys kand yuryd nauk, 2005) (in Ukrainian).
30. Holovko A, 'Teoretyko-pravovi zasady pryrodookhoronnoi diialnosti' (dys doktora filosofii, 081 "Pravo", 2021) (in Ukrainian).
31. Khyzhnia L, 'Administratyvna vidpovidalnist za vchynennia pravoporushen u sferi zakhystu dovkillia v Ukraini' (dys kand yuryd nauk, 2020) (in Ukrainian).
32. Muraviova S, 'Zabezpechennia natsionalnykh interesiv Ukrainy v sferi ekolohichnoi bezpeky' (dys doktora filosofii, 081 "Pravo", 2024) (in Ukrainian).
33. Savchyn A, 'Konstytutsiini zasady realizatsii prava na bezpechne dovkillia v umovakh viiny ta pisliavoiennoi vidbudovy Ukrainy' (dys doktora filosofii, 081 "Pravo", 2024) (in Ukrainian).
34. Shulha O, 'Zakhyst prava na zdorove dovkillia u poriadku administratyvnoho sudochynstva' (dys kand yuryd nauk, 2023) (in Ukrainian).
35. Slyvka M, 'Vzaiemodiia sub'iektiv okhorony navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha (administratyvno-pravovyi aspekt)' (dys kand yuryd nauk, 2018) (in Ukrainian).
36. Vasylchuk L, 'Realizatsiia prava na bezpechne dlia zhyttia i zdorov'ia dovkillia v Ukraini' (avtoref dys kand. yuryd. nauk, 2016) (in Ukrainian).

Websites

37. Baran S, 'Zakhyst dovkillia cherez pryzmu praktyky YeSPL' (Lviv 2022) <https://epl.org.ua/wp-content/uploads/2023/01/Zahyst_dovkillya_cherez_pryzmu_praktyky_YESPL.pdf> (accessed 20.01.2026) (in Ukrainian).

Olga Sovgyria

THE RIGHT TO AN ENVIRONMENT SAFE FOR LIFE AND HEALTH: CONTOURS OF CONTEMPORARY UNDERSTANDING IN THE LIGHT OF GLOBAL ENVIRONMENTAL CONSTITUTIONALISM

Abstract. The article is devoted to the analysis of the constitutional right to an environment safe for life and health in the light of global environmental constitutionalism, in particular through the prism of the practices of foreign constitutional courts.

Various approaches to the concept and content of the right to an environment safe for life and health are analyzed, in particular those proposed in scientific and practical commentaries on the Constitution of Ukraine. It is concluded that the modern understanding of the right to an environment safe for life and health cannot be reduced solely to the compliance of anthropogenic activity with environmental standards. In light of global environmental constitutionalism, two points that influence its modern understanding should be taken into account: first, there is a terminological difference between the standard of a safe and favorable environment; second, environmental standards themselves may violate the essential content of the right to an environment that is safe for life and health.

pravoua.com.ua

When examining the issue of the contemporary understanding of the right to an environment that is safe for life and health in the light of global environmental constitutionalism, it is important to consider not only international legal regulation of environmental protection, but also the practice of international courts (primarily the ECHR and the Court of Justice of the European Union) and foreign constitutional courts, primarily in European countries. Their generalization allows us to identify four key features of the right to an environment that is safe for life and health, which serve as guidelines for constitutional courts when considering environmental cases: (1) its extraterritorial nature, (2) the focus on ensuring and protecting this right not only for the present but also for future generations, (3) its close interconnection with other human rights, and (4) the need to adhere to the principle of sustainable development in order to uphold this right.

Keywords: right to an environment safe for life and health; environmental constitutionalism; environmental rights; environmental protection; rights of future generations.